

Šiame numeryje:

- ANALITINIAI CENTRAI:
KOKIA JŲ SVARBA LIETUVAI?
- ĮVYKIAI BALTARUSIJOJE:
NYDERLANDŲ ANALITIKŲ
DĖMESYS

”

„Aš, priešingai negu mano pirmtakas, leidau prezidentui Putinui labai aiškiai suprasti, jog dienos, kai Jungtinės Amerikos Valstijos užsimerkia prieš agresyvius Rusijos veiksmus – kišimąsi į mūsų rinkimus, kibernetines atakas, savo piliečių nuodijimą – yra baigtos“, – *kalbėdamas apie Rusiją teigė JAV prezidentas Joe Bidenas.*

ANALITINIAI CENTRAI: KOKIA JŲ SVARBA LIETUVAI?

Sausio 29 d. Rytų Europos studijų centras (RESC) organizavo diskusiją „**Analitinių centrų (angl. think-tanks) indėlis krizės akivaizdoje**“, kurioje savo patirtimi ir tyrimų išvadomis dalijosi Lietuvos ekspertai.

Diskusijoje dalyvavo:

- **Vytis Jurkonis**, Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto (VU TSPMI) dėstytojas, RESC valdybos pirmininkas ir „Freedom House“ Lietuvoje vadovas;
- **Virginija Būdienė**, Vilniaus politikos analizės instituto (VPAL) vadovė;
- **Sergejus Muravjovas**, „Transparency International“ Lietuvos skyriaus vadovas;
- **Giedrė Biržytė**, VU TSPMI lektorė.

Diskusiją moderavo Rytų Europos studijų centro vadovas Linas Kojala.

Sausio 28 dieną Pensilvanijos universitetas paskelbė 2020 m. pasaulinį analitinių centrų tyrimą bei reitingą „[2020 Global Go To Think Tank Index Report](#)“. Šis kasmet leidžiamas tyrimas pateikia bene kokybiškiausią analitinių centrų darbo analizę. Šiemet tyrime buvo pažymėta, jog visame pasaulyje egzistuoja apie 11 000 analitinių centrų.

Rytų Europos studijų centras reitinge užima 117 vietą pasaulyje – aukščiausią iš Baltijos šalių (užsienio politikos ir tarptautinių santykių kategorijoje). Vidurio ir Rytų Europos regioninėje kategorijoje esame 76-i.

Šis renginys buvo visame pasaulyje tą pačią dieną rengtos diskusijos apie analitinių

centrų vaidmenį dalis, prie kurios prisidėjo visa eilė didžiausių ir lyderiaujančių pasaulio analitinių centrų. Šią iniciatyvą kuravo Pensilvanijos universiteto analitinių centrų (angl. think-tanks) ir pilietinės visuomenės programos atstovai.

Diskusijoje panelistai pabrėžė analitinių centrų svarbą įvairių krizių akivaizdoje, aptarė ypatingą santykį tarp analitinių centrų ir universiteto bendruomenių ir sutiko, jog santykis tarp šių grupių turi būti plėtojamas kartu su švietimo reforma. Ekspertai aptarė ir šiandienines tokių centrų problemas Lietuvoje.

Nors Lietuvos *think-tank'ai* kol kas dar negali pasigirti tokia patirtimi ir ekspertizės lygiu, kaip, pavyzdžiui, Šiaurės Amerikoje ar Vakarų Europoje įsikūrę centrai, tačiau jie tobulėja ir savo darbu prisideda prie skaidresnės, kokybiškesnės viešosios politikos bei didesnio pasitikėjimo tarp valstybės institucijų ir visuomenės.

Visi diskusijos dalyviai sutiko, jog esminės

problemos analitiniams centrams Lietuvoje kyla iš finansinių resursų bei intelektualinės ir politinės kultūros trūkumų. Tai nesunku įžvelgti ir prisimimus, jog lietuvių kalboje nėra termino *think-tank* atitikmens. Idėjiškai arčiausias terminas – analitinis centras, tačiau jis taip pat tiksliai nenusako to, ką *think-tank* reiškia anglosaksiškoje tradicijoje. Analitiniai centrai Lietuvoje dažnai finansavimo turi ieškoti svetur ir, kaip pabrėžė Vilniaus politikos analizės instituto vadovė Virginija Būdienė, analitinių centrų būna įvairių tipų – nepriklausomų, pusiau priklausomų, siekiančių pelno ir t.t., tačiau tai vis vien nepadaeda daugumai jų išvengti finansavimo problemų.

Kad ištis kurtų pridėtinę vertę, tokių centrų propaguojama įrodymais paremta politika (angl. *evidence based policy*) reikalauja nemažų struktūrinių resursų, grįžtamojo ryšio su visuomene ir analitikų išvadų realizavimo politikoje, o to šiandien daug kur vis dar trūksta. Vis dėlto, palyginti su kitais Rytų Europos analitiniiais centrais, Lietuvos *think-tank'ai* dirba labai gerai ir kokybiškai.

Teoriniu lygiu vis dar nesutariama, ko reika-

lauja tvarus tokių centrų egzistavimas, kaip turėtų būti vertinamas analitinių centrų indėlis į viešąją politiką, kokia linkme turi būti vystomas santykis tarp analitinės ir akademinės sferų, ar analitinių centrų plėtojimas yra politinės valios išraiška.

Kaip didelę problemą diskusijoje dalyvavę ekspertai pabrėžė silpną aukštojo mokslo politiką ir analitinių gebėjimų ugdymo trūkumą Lietuvos švietimo sistemoje. Mokslinių ir analitinių rekomendacijų paklausa Lietuvoje yra, tačiau intelektualinės bazės joms realizuoti trūksta – analitikų ir akademinės bendruomenės funkcijos idėjiškai tarsi suplakamos į vieną, nors turi šiek tiek skirtingus tikslus, skiriasi jų darbo metodika. Kadangi visuomenei nėra aiškinama (arba aiškinama labai mažai), kuo skiriasi ekspertų-analitikų ir mokslininkų darbas, sunku konceptualizuoti šių bendruomenių santykį ir kurti strategijas efektyvesniam šių grupių bendradarbiavimui.

Vis dėlto visi diskusijos dalyviai sutiko, jog analitiniai centrai šiandien yra tarsi viešosios

politikos „idėjų katilai“ ir yra svarbi demokratinės visuomenės dedamoji, mat prisideda kuriant valstybės institucinę atmintį. Kitaip nei, pavyzdžiui, didelės valstybinės institucijos, kurios paprastai įgyvendina trumpalaikės perspektyvos politinius tikslus, sėkmingas nevyriausybinis sektorius orientuojasi į tvarų žinių judėjimą ratu bei ilgalaikius pokyčius viešojoje politikoje.

Analitiniai centrai paprastai yra mažos ir dinamiškos organizacijos, kurios atsiradus poreikiui gali sąlyginai greitai keisti darbo metodiką ar tikslus. Dėl šių priežasčių jie gali puikiai papildyti valstybinių institucijų darbą, tačiau bendradarbiavimo tarp šių dviejų grupių modelis Lietuvoje vis dar nėra pakankamai išvystytas. Renginyje diskutavę ekspertai minėjo, jog valstybinės institucijos yra linkusios išklausti ekspertų rekomendacijas, tačiau aktyvaus bendradarbiavimo iniciatyvų formuojant viešąją politiką stokojama.

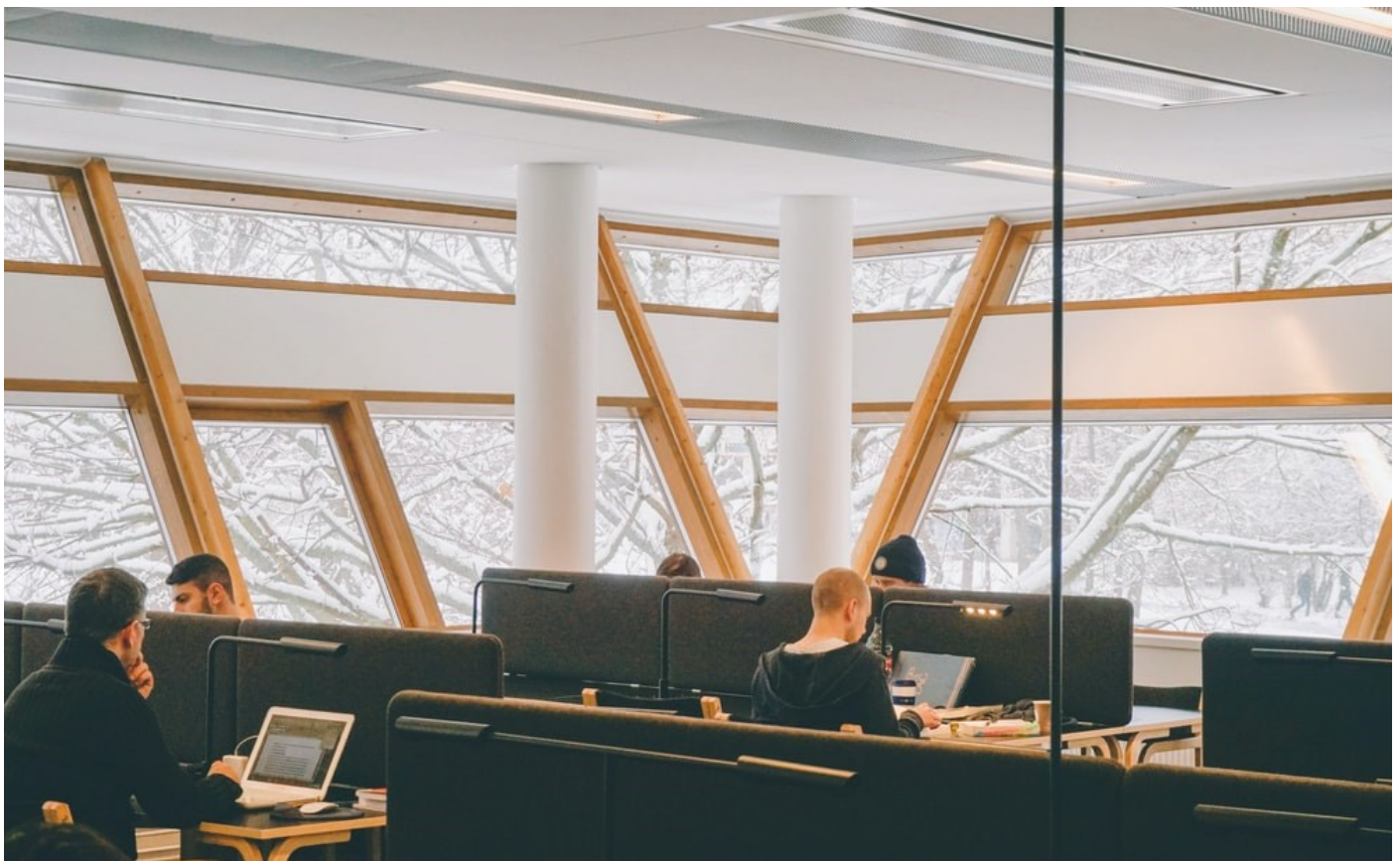
Galima pasidžiaugti, jog *think-tankai* turi

pozityvų poveikį – tai pasireiškia per augančią visuomenės netoleranciją korupcijai, geresnį hibridinių grėsmių iš Rytų kaimynių suvokimą ir kitus pozityvius pokyčius.

Panelistai taip pat džiaugėsi, jog analitiniai centrai, kurių šiandien Lietuvoje yra apie 20, yra idėjiškai įvairialypiai, t.y. turi skirtingas veiklos sritis, skirtingas pamatines idėjas, ir tai rodo sėkmingą demokratinų principų įsitvirtinimą Lietuvos visuomenėje.

Taigi analitinių centrų darbas yra neatsiejamą demokratiškos ir efektyvios viešosios politikos dalis. Jie stebi tendencijas, atlieka tiek mažas, savivaldybių lygmens, tiek didelio masto nacionalines analizes, konsultuoja, veikia kaip monitoringo centrai, padeda realizuoti akademinės bendruomenės atliekamų tyrimų išvadas. Pasitelkdami naujausią mokslinę ir statistinę informaciją, ekspertai prisideda prie politinio ir ekonominio raštingumo augimo, žiniomis paremtų viešosios politikos sprendimų priėmimo.

Šios diskusijos įrašą galite rasti Rytų Europos studijų centro Facebook [paskyroje](#).

ĮVYKIAI BALTARUSIJOJE: NYDERLANDŲ ANALITIKŲ DĖMESYS

Sausio 14 d. vieno žinomiausių Vakarų Europos analitinių centrų – **Clingdael instituto** (Nyderlandai) Rusijos ir Rytų Europos centras organizavo virtualią diskusiją „**Neaiškus Baltarusijos kelias pirmyn**“ („**Belarus' uncertain path ahead**“).

Diskusijoje dalyvavo:

- **Pavelas Latuška**, buvęs Baltarusijos ambasadorius Lenkijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje, UNESCO, opozicinės Koordinacinės tarybos narys;
- **Vladimiras Astapenko**, buvęs Baltarusijos ambasadorius Argentinoje;
- **Janas Hofmoklas**, Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos Rytų skyriaus direktorius;
- **Vytis Jurkonis**, Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto (VU TSPMI) dėstytojas, RESC valdybos narys ir „Freedom House“ Lietuvoje vadovas;
- **Tony van der Togtas**, Clingdael

instituto analitikas.

Diskusiją moderavo Clingdael Rusijos ir Rytų Europos centro koordinatorius Bobas Deenas.

Renginį atidarė Lietuvos Respublikos ambasadorius Nyderlandų Karalystėje Vidmantas Purlys bei Lenkijos Respublikos ambasadorius Nyderlanduose Marcinas Czepelakas. Lietuvos bei Lenkijos ambasados taip pat prisidėjo prie šio renginio organizavimo.

Pateikiame renginio metu išsakytų minčių santrauką.

Pavelas Latuška

Daugelis užsienio valstybių ir jų vadovų atsisakė pripažinti 2020 m. rugpjūčio 9 d. rinkimus, bet Aliksandro Lukašenkos režimas pasirinko ignoruoti visus Europos Tarybos, Europos Parlamento, Europos

Komisijos, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos ir Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komisijos raginimus sustabdyti smurtą ir imtis politinio dialogo. Turime pripažinti, kad Europos Sąjungos (ES) įvestos sankcijos nedavė jokių rezultatų, galinčių apčiuopiamai paveikti režimo veiksmus.

Lapkričio mėnesį Nacionalinė antikrizinė valdyba (NAV) prognozavo, kad dėl skubaus išorinio poveikio trūkumo matysime daugiau politinių kalinių, smurto, protestuotojams keliamų baudžiamųjų bylų ir išaugusią priverstinę migraciją. Deja, ši prognozė pasitvirtino – politinių kalinių skaičius jau viršijo 180, o įvairūs asmenys baudžiami dėl, atrodytų, nekaltų priešasčių. Valstybinis persekiojimas tapo baltarusių kasdienybės dalimi. Tuo metu daug Baltarusijos įmonių planuoja persikelti į užsienį, ir tai tęsis tol, kol Baltarusijos žmonės kovos už savo teises, tarp jų ir teisę rinkti savo šalies vadovus.

NAV rekomenduoja ES 2021 metais prioretiuoti įvykius Baltarusijoje. Blokui reikia vieningo ir koordinuoto atsako. Jo dalimi galėtų būti: aukšto lygio ES misijos tarpininkavimui ir demokratijos paramai įkūrimas; kryptinga ES paramos programa, kuria būtų siekiama padėti nukentėjusiems nuo politinių represijų, smurto, t.t. NAV taip pat remia Europos Parlamento pasiūlymą įkurti Koordinacinės tarybos atstovybę Briuselyje, kuria būtų siekiama prisidėti prie efektyvaus bendrų pastangų koordinavimo.

Siūloma skirti ypatingą dėmesį procedūroms, kurios galėtų užtikrinti ESBO Maskvos mechanizmo pranešėjo rekomendacijų įgyvendinimą. Tarp šių rekomendacijų – nepriklausomo tarptautinio tribunolo detaliam žmogaus teisių pažeidimų tyrimui įkūrimas. NAV įsitikinusi, kad visos ES politinės iniciatyvos, nukreiptos prieš neteisėtą Baltarusijos valdžią, taip pat privalo numatyti specifines sankcijas prieš didžiausias valstybines įmones ir A. Lukašenkai artimus oligarchus. Į tokį sąrašą galėtų būti įtraukti ir Rusijos pilie-

čiai, kurie dalyvavo arba yra atsakingi už rimtus žmogaus teisių pažeidimus ir korupciją. Jei tokios sankcijos būtų pasiūlytos, būtų galima, artimai bendradarbiaujant su tarptautiniais partneriais, jas panaudoti siekiant užtikrinti skaidrų politinį procesą, kuris leistų organizuoti laisvus ir sąžiningus rinkimus su ESBO stebėtojais.

Nežinia kiek laiko protestai dar tęsis, nes režimas deda dideles pastangas jiems sustabdyti. Vis dėlto, net jei gatvių protestai bus sustabdyti, tai nepakeis žmonių nusistatymo. Realu, jog, atėjus pavasariui, vėl prasidės masiniai protestai, bet jie neabejotinai susidurs su represijomis.

Kalbant apie protestuotojus, tapatybės (pvz., tautinės) klausimų nekyla. Tikslų siekiama vieningai, ir Baltarusijos visuomenė nėra pasidalinusi. Vienintelį galimą pasidalinimą lemia 15–20 proc. gyventojų, kurie remia A. Lukašenką.

Vladimiras Astapenka

Aplinkybės šiuo metu itin nuspėjamos. Žadama imtis konstitucinės reformos, bet niekas nežino, kaip ta reforma gali išsirutulioti. Artėja vadinamoji Baltarusijos nacionalinė asamblėja, kuri susirinks vasario 11–12 d. Iš pradžių buvo kalbama, kad asamblėjoje gali būti priimti itin drastiški konstituciniai pokyčiai, bet galų gale buvo nuspręsta, kad šiame forume rimtesnių sprendimų nebus imtasi ir jie bus nukelti į metų pabaigą, kai bus rengiamas nacionalinis referendumas. Vargu ar nacionalinėje asamblėjoje bus galima siekti konkretesnių pokyčių, nes atstovai bus parenkami vietinių valdžios organų nomenklatūros, ir joks opozicijos atstovas tokiomis aplinkybėmis negaus progos atstovauti Baltarusijos žmonėms.

Suprantame, kad valdžios institucijos neturi kaip ištrūkti iš esamos politinės aklavietės, nes bet kokios viešos iniciatyvos ar referendumai, kuriuos režimas gali organizuoti, galimai iššauktų naujus protestus, kurie po represijų buvo kiek prislopinti. Dėl šios priežasties stengiamasi nukelti visus sprendimus, kurie galėtų padėti spręsti politinę krizę, kuo toliau į ateitį. Esame įsitikinę, kad

vienintelis realus politinės krizės sprendimas yra nauji, sąžiningi ir laisvi rinkimai. Kosmetiniai konstitucijos pakeitimai krizės neišspręs.

Manome, kad potencialo protestams yra. Aišku, sunku tikėtis, kad kasdien viduržiemį tūkstančiai žmonių išeis į gatves. Vis dėlto turime daug informacijos, kad įvairiose šalies vietose žmonės vis dar išeina į gatves protestuoti nepaisant visų represijų. Tai vyksta kasdien, ir žmonės pasiryžę protestuoti toliau.

Iš kitos pusės, pastebime labai griežtus režimo sprendimus – A. Lukašenka neseniai pasirašė administracinio kodekso pakeitimus, kurie sugriežtina nuobaudas dalyvaujantiems taikiuose protestuose. Tai rodo, kad toliau bus stengiamasi palaikyti ir didinti spaudimą protestuotojams.

Janas Hofmoklas

Turime nepamiršti, kad palyginti dar visai neseniai daug kas manė, jog po dvidešimties metų A. Lukašenkos režimo ir penkiasdešimt metų SSRS valdžios nėra realios baltarusių tautos savivokos ir pilietinio įsitraukimo. Per šį pusmetį buvo aiškiai įrodyta, kad toks mąstymas visiškai neteisingas – Baltarusijos pilietinė visuomenė yra aktyvi, ir mums nepaprastai svarbu ją palaikyti.

Roma nebuvo pastatyta per vieną dieną. Lenkijai teko kovoti už savo nepriklausomybę bent penkiasdešimt metų. Mes suprantame, ką tai reiškia, bet kartu suprantame skubą ir norą atrasti sprendimą kuo greičiau. Tai įmanoma, bet gali tekti ruoštis ir ilgam procesui. Tai suponuoja labai konkrečius sprendimus, kuriuos turime priimti tarp bendraminčių NATO ir ES. A. Lukašenkos pozicijos vis silpsta, tad turime suteikti pagalbą visiems, kam jos reikia. Taip pat svarbu žvelgti į ilgalaikę perspektyvą – Europos Sąjunga turi suformuoti aiškias pagalbos priemones, jei Baltarusija ims eiti demokratijos link.

Svarbu įsitikinti, kad Minsko režimas suprantanta, jog mes klausomės pilietinės visuo-

menės. Svarbu aiškiai nurodyti, kad nepaisant to, kaip bus vadinama Baltarusijos nacionalinė asamblėja, tarptautinė bendruomenė nepripažins jokių joje priimtų sprendimų, jei į procesą nebus įtraukta pilietinė visuomenė.

A. Lukašenka yra ignoravęs ESBO siūlymus tarpininkauti sprendžiant krizę – tiek pasiūlius Albanijai, tiek pasiūlius Švedijai. Yra sakančių, kad galima kreiptis ne į A. Lukašenką, o į V. Putiną, ir įmanoma, kad būsime priversti tai daryti. Bet tai reikėtų, kad priimame trečiosios valstybės kišimąsi į Baltarusijos vidaus reikalus. To norime, tad visas savo iniciatyvas ir siūlymus teikiame A. Lukašenkai ir jo režimui, o ne trečiajai šaliai. ESBO yra puikus formatas tokiems pokalbiams, nes joje esame visi – ir ES narės, ir Baltarusija, ir Rusija. Šiame formate visos dalyvės yra lygiavertės.

Vytis Jurkonis

Matome, kad jau atsiranda plyšių režimo struktūroje, nes tikrai yra žmonių, kuriems tai, kas vyksta, nepriimtina. Tai ne vien asmenybių iš užsienio reikalų, bet ir kultūros sektoriaus, saugumo pajėgų sritys. Režimas neatsižvelgia į tai, kad protestai pritraukia įvairių žmonių iš skirtingų politinio spektro dalių, miestų ir regionų. Nebesvarbu, ar esate rusakalbis, ar kalbate baltarusiškai, ar esate stačiatikis, ar ne: žmonėms atsibodo sistema.

Neužtikrintumo daug daugiau iš mūsų – tarptautinės bendruomenės – pusės, nes mes ilgai bendravome su režimu. Vakarai priėmė kelis teisingus sprendimus: nepripažinome rinkimų, greitai sutarėme dėl ESBO Maskvos mechanizmo, įvedėme sankcijas. Bet, žengus šiuos žingsnius, kyla klausimas: kas toliau? Svarbu nepalikti vakuumo, turime sakyti, kad nauji rinkimai turi įvykti, nes kitaip būtent mes prisidedame prie neužtikrintumo. Vis dėlto turime labai aiškiai indikuoti, kad neturime preferencijų. Kad ir kas laimėtų rinkimuose, mes esame už demokratines vertybes ir žmogaus teises.

Aišku, kad, pagal demokratinus standartus,

A. Lukašenkos valdymas nėra legitimus jau daugiau nei penkiolika metų. Dabar jau aišku ir tai, kad jis nebeturi visuomenės paramos. Tuo metu nei P. Latuška, nei S. Cichanouskaja negali balsuoti tarptautiniuose formatuose, tad balsuoti turime mes ir sankcijas įvesti turime būtent mes.

Rusija ir Kremlius tikrai neatneš demokratijos į regioną ir ypač – į Baltarusiją. V. Putinas ir jo režimas labai bijo: jei Baltarusijoje įvyktų laisvi ir sąžiningi rinkimai, kokį signalą tai siųstų rusams? Tai mažiau klausimas apie tai, kur link eina Baltarusija, ir daugiau – apie tai, koks signalas siunčiamas Rusijos žmonėms.

Kai klausiami – o kaip dėl Rusijos, tai skamba kaip pasiteisinimas daryti nedaug, nes esą negalime daug nuveikti, nesame tikri, kad remiame demokratiją ir laisvus rinkimus. Tokiu atveju geriau neapsimesti, kad nerimaujame. Baltarusiai gali protestuoti metų metus, bet, jei tarptautinė bendruomenė nesilaikys savo standartų, tai kas iš to?

Tony van der Togtas

Mes bandėme į įvykius Baltarusijoje žvelgti ne kaip į geopolitinę kovą. Nenorėjome, kad tai būtų naujasis Maidanas. Rėmėmės įvykiais Armėnijoje, dėl kurių įvyko taikus val-

džios perdavimas be išorės veikėjų įsikišimo. Bet Baltarusija – ne Armėnija. Nepaisant to, ką mes darytume, bandydami įtikinti Rusiją, kad tai ne geopolitinis reikalas, kad čia nebuvo ES vėliavų ir nesiekiame Baltarusijos narystės NATO ar ES, Rusijai tai vis tiek atrodo, kad tai – geopolitika.

Turime pripažinti, kad turime ribotą galią paveikti Baltarusijos režimą. Vakarų lyderiai iš pradžių skambindavo V. Putinui. Iš dalies taip buvo ir todėl, kad A. Lukašenka neatsiliepdavo į skambučius, ir kontaktas su Minsku buvo sudėtingas nuo pat pradžių. Bet Maskva irgi nėra nusiteikusi bendradarbiauti, nes esami siūlymai galimai sumažintų Kremliaus gebėjimą valdyti situaciją Baltarusijoje, tad Rusija stengiasi neįleisti Vakarų. Kyla klausimas: ar galime rasti būdą įtikinti Maskvą, kad jos ilgalaikis interesas – užtikrinti nacionalinį dialogą, įtraukiantį visą Baltarusijos visuomenę?

Rusija nori stabilumo ir galimai tikėjosi, kad protestai praeis savaime. Nepanašu, jog taip nutiks, ir mes turime remti Baltarusijos opoziciją, kad protestai galėtų tęstis. Tik tai gali įtikinti Kremlių, kad parama neteisėtam režimui palaipsniui blogins Rusijos įvaizdį tarp baltarusių. Tai gali pakeisti Maskvos apskaičiavimus.

Finansinis faktorius taip pat gali padėti.

Rusija yra suteikusi A. Lukašenkos režimui paramos, bet iš dalies – tik tam, kad būtų išmokėtos skolos Rusijos įmonėms. Rusijos įmonės, savo ruožtu, gali ir toliau išnaudoti Baltarusijos silpnąsias derybines pozicijas, siekdamos gauti turto Baltarusijoje, bet tai Rusijai nepadės ilgalaikėje perspektyvoje. Tai kaip tik gali stiprinti neigiamus jausmus jos atžvilgiu. Viską sudėjus, strateginė kandybė turbūt yra geriausias sprendimas – turime palaikyti spaudimą ir toliau pabrėžti (ne tik Minskui, bet ir Maskvai), kad esama kryptis – netinkama.

Kalbant apie sankcijas, jos gali turėti skirtingas paskirtis. Jomis gali būti baudžiama, tarkime, už žmogaus teisių pažeidimus, bet kartu jos gali būti naudojamos kaip politinė spaudimo priemonė, kuri kartais turi tik ilgalaikį poveikį. Europos Sąjunga po truputį plečia sankcijas. Kai kurios specifinės ekonominės sankcijos galėtų būti praplėstos. Vis dėlto, jei norime, kad jos būtų efektyvios, svarbu jas koordinuoti su JAV. Ekonominės sankcijos taip pat padidina kaštus Kremliui.

Negalime tikėtis greitų rezultatų, nes, nepaisant spaudimo, A. Lukašenkos režimas kovoja dėl išlikimo, tad nėra linkęs racionaliai atsižvelgti į ekonominius kaštus. Mums gali tekti palaukti, kol Rusija pasakys, kad atėjo režimo pabaiga.

